

TUNTEILLA ON MERKITYSTÄ

Merkityksen muodostuminen Saima Harmajan runossa ”Herääminen”

Soili Suominen
Kirjallisuuden kandidaatintutkielma
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2017
Ohjaaja Aino-Kaisa Koistinen
Opponentti Henri Nerg

Sisällys

1 Johdanto.....	2
2 Teoriaa ja käsitteiden määrittelyä	5
2.1 Merkityksen tietoteoreettinen ulottuvuus ja läsnäolo tekstissä.....	5
2.2 Runon puhuja	5
2.3 Materiaalisuus ja emotionin käsite	7
3 Runon ”Herääminen” merkityksen muodostuminen	9
3.1 Puhujan asennoituminen sekä puhujan välittämät emotionit	9
3.2 Materiaalinen puoli ja sen vaikutus merkityksen syntymiseen.....	13
4 Päätäntö	19
LÄHTEET.....	22
Kaunokirjallisuus	22
Muut lähteet	22
Opinnäytteet	24
Sähköiset lähteet.....	24
Liite 1	25

1 JOHDANTO

Siru Kainulainen (2010b, 31) katsoo, että runon lukijalla on taipumus merkityksen etsimiseen silloinkin, kun runon kieli nousee sanojen merkityssisällön edelle: yleensä lukija miettii ”sanojen sisältöjä ja tarkoituksia, viittaussuhteita ja merkityksiä”. Kainulaisen (2010b, 31) mukaan tämän voi ajatella olevan myös runojen lukemisen ”vahva konventio”. Lukijan kiinnostus runoa kohtaan on jo siis itsessään eräänlaista merkityksen etsimistä ja yritystä saada selville jotakin, joka ei välttämättä heti suoraan näy runossa. Anna Helteen ja Anna Hollstenin toimittamassa teoksessa *Tunteita ja tunteuksia suomalaisessa kirjallisuudessa* (2016) tunteet ja merkitys liitetään läheisesti yhteen. Heidän mukaansa olennaista kaunokirjallisessa tekstissä on pyrkimys koskettaa tunteita ja näin siirtää merkitystä eteenpäin. Tunteisiin vaikuttamista on myös tutkittu aivan liian vähän. (Helle & Hollsten 2016, 8.) Pienet ajatelmät, joita runot usein ovat, ovat itselleni merkityksellisiä, koska ne tuntuvat kannattelevan konkreettisella tavalla arjen keskellä. Ehkä juuri sen vuoksi olenkin tähän tutkielmaan valinnut runon tutkimisen tunteiden ja merkityksen kannalta.

Saima Harmaja (1913–1937), jonka runon ”Herääminen” valitsin tutkimuskohteekseni, kirjoitti yhteensä neljä runokokoelmaa. Runo ”Herääminen” on hänen ensimmäisen kokoelmansa *Huhtikuun* (1932) runo. Käytän tässä tutkielmassa pääasiallisena lähteenäni Harmajan teosta *Kootut runot* (=KR, 2013, toim. Laura Harmaja).

Harmajasta ja hänen runoudestaan on kirjoitettu elämäkerranomaisia teoksia ja pieniä tutkimuksia. Olavi Perttula on kirjoittanut tutkielmat Harmajasta runoilijana (1945) ja runojen tyylistä (1947). Margit Niemelä on tarkastellut pro gradussaan (1974) Harmajan runoutta rakkauden ja kuoleman teemojen näkökulmista. Laura Viukari on tehnyt pro gradun (1988) *Saima Harmaja nuorena naislyyyrikkona* ja Tuula Vainio (2007) pro gradun *Lukeminen terapiana: lukukokemuksia Saima Harmajan tuotannosta*. Vainio on tutkinut ihmisten kokemuksia Harmajan runoista kirjallisuusterapeuttiselta kannalta. Omassa tutkielmassani keskityn runojen puhuttelevaan merkitykseen yleisemmässä mielessä tunteiden kogniotutkimuksen mukaan. Siinä ajatellaan väljästi tiedollisen mielen lisäksi tunteidenkin kuuluvan ihmisen kognitioon (Lyytikäinen 2016, 37–38).

Tutkielmani tekemistä ohjaa hermeneuttinen ote, jossa olennaista on kohteen syvälinen ymmärtäminen ja tulkintojen tekeminen (Lähdesmäki ym. 2015). Hermeneuttinen ote on tässä sitäkin, että liikun runon yksityiskohdista (sanoista) laajempaan kokonaisuuteen (säe, säkeistö, koko runo) ja toisin päin (ks. Lähdesmäki ym. 2015). Merkityksen tutkimukseen liittyen hermeneuttinen ote on erityisen välttämätön, sillä merkitys on luonteeltaan sekä kokonaisvaltainen, kontekstuaalinen että intersubjektiiivinen¹ (Onikki 2000, 108–109).

Tutkimuskysymykseni on se, *miten merkitys runossa muodostuu*. Lähestyn runoa kahdesta suunnasta. Ensiksi käsittelen sitä, mikä osuus puhujalla on runon merkitykseen ja sen syntymiseen: millä tavoin runon puhuja asenteillaan vaikuttaa lukijaan (ks. Seutu 2012, 249) (ja luo merkitystä). Katja Seudun (2012, 250) mukaan runossa on jo sisäänrakennettuja elementtejä: ”runon kielelliset ja rakenteelliset elementit ohjaavat lukijaa tekstissä ilmenevien emotioiden ja eettisten normien äärelle”. Tarkastelen tässä tutkielmassani kuitenkin vain puhujan välittämiä tunteita ja asenteita, en niinkään eettisiä normeja. Toiseksi käsittelen sitä, kuinka runon materiaalisuus tuottaa merkitystä. Topi Lappalaisen (2012, 40) mukaan materiaalisuus on kielen äänteiden, rakenteiden ja tekstin asettelulla leikittelyä, joiden tavoittamiseen ei sanojen merkitysten tutkiminen yllä. Osoitan tutkielmassani, että suhteellisen vakavamielisessäkin runossa, jota mielestäni runo ”Herääminen” edustaa, voi löytyä näitä leikillisiä piirteitä sekä sen, että runon merkitys muodostuu osaltaan tätä kautta. Hypoteesini on, että runossa on jo esillä tiettyjä piirteitä, minkä pohjalta lukija tekee päätelmiä tulkintaansa varten. Oletan, että puhujan välittämät tunteet näkyvät tekstissä eri tavoin. Kiinnostavaa on, kuinka materiaalisuuden ja runon puhujan kautta esiin tulevat tunteet voidaan tehdä näkyväksi, sanallistaa.

Tutkielmani rajaus tapahtuu eri näkökulmien avulla, joita ovat puhuja, materiaalisuus sekä emotion käsite, jolla tarkoitan kirjallisuuden tuottamia ja lukijan tunnistamia tunteita (ks. Helle & Hollsten 2016, 16). Käytän analyysiosiossa myös käsitettä lukija, jolla viitataan lähinnä omaan lukukokemukseeni. En siis väitä, että kaikki lukijat ovat

¹ ”Erityisesti ihmisille ominainen kognitiivinen ja sosiaalinen kyky ymmärtää ja jakaa keskenään subjektiivisten kokemusten sisältöä (tunteita, havaintoja, ajatuksia ja kielellisiä merkityksiä) vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa” (Tieteen termipankki, intersubjettiivisuus).

täsmälleen samaa mieltä kuin itse olen. Mielestäni lukija-termin käyttö kuitenkin auttaa aiheen käsittelyssä. Ennen kuin ryhdyn analysoimaan runoa, esittelen taustaoletuksina käyttämiäni teorioita ja määrittelen käsitteet.

2 TEORIAA JA KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

2.1 Merkityksen tietoteoreettinen ulottuvuus ja läsnäolo tekstissä

Ilkka Niiniluoto (2000, 13) pitää merkitystä suorastaan tieteen tekemisen edellytyksenä, sillä tiede rakentuu mielekkäiden merkityssisältöisten väitteiden varaan. Merkityksen tärkeyttä korostaa Pertti Alasuutarikin (2011, 60), sillä hänen mukaansa ”todellisuus on läpikotaisin *sosiaalisesti konstruoitunut*, eli se on rakentunut merkitystulkinnoista ja tulkintasäännöistä”, jotka ohjaavat ihmisten ajattelua arjessa. Alasuutari pitää näitä olennaisena osana kulttuurintutkimusta ja ”merkityksen käsitteen tietoteoreettisena ulottuvuutena”. Hän käsittelee merkitystä kulttuurintutkimuksen aspektista: hahmotamme maailmaa ”aina vain sen suhteen kautta, mikä meillä on tähän maailmaan”. (Alasuutari 2011, 60.) Merkitys *suhteena* auttaakin hahmottamaan, mistä merkityksessä on kyse.

Harri Veivon (2000, 135) mukaan Umberto Eco on kehittänyt Charles S. Peiracen semioottista teoriaa siihen suuntaan, että merkitys nähtäisiin ”kulttuuri- ja tilannesidonnaisena”. Paul Ricoeurin mukaan Gottlob Frege erittelee kielijärjestelmän sisäisen ja ulkoisen maailman: kielijärjestelmässä ei ole tarkoituksen ongelmaa: merkit osoittavat vain muihin järjestelmän merkkeihin. Kielijärjestelmän ulkopuolinen maailma tulee mukaan lausetta muodostettaessa ja myös mielekkyys, sillä kielessä on mieltä vain, kun se on toiminnassa – lauseena. (Ricoeur 2000, 49.) Tutkielmassani käytän käsitettä merkitys siinä mielessä, että sanojen merkitys muodostuu lauseyhteyden perusteella eli sanojen kielellinen ympäristö vaikuttaa siihen, kuinka runo tulee tulkituksi. Runossa on siis jo valmiina aines, jonka pohjalta voidaan tehdä päätelmiä merkityksestä, siitä, mitä sanat (ja materiaalisuus) yhteydessään tarkoittavat, mutta myös lukijan tulkinta vaikuttaa merkityksen syntymiseen.

2.2 Runon puhuja

Runoutta ei ole aina käsitetty runoilijan itseilmaisuna, vaan se on ollut luonteeltaan yhteisöllistä, lyriikkaa, jota on hyödynnetty julkisissa tapahtumissa ja esitetty yleensä

suullisesti. Näin on ollut esimerkiksi antiikin Kreikassa. (Haapala & Steinby 2013a, 158–159.) Romantiikasta alkaen lyriikan ominaisuuksiin on kuulunut minäkeskeisyys eli runo on ymmärretty jonkun henkilön tavaksi ilmaista itseään. Runon välityksellä tuodaan ajatuksia puheenomaisesti julki. (Lehikoinen 2010, 214–215.) Tiina Lehikoisen mukaan ”puhujalla on jotakin sellaista, jota kaikki tekstin rakennepiirteet ilmentävät – se on tekstin ääni” (2010, 215). Kaikkiin runoihin sisältyy myös aina sekä puhujalla että äänellä, vaikka minämuotoinen puhujalla puuttuisi runosta kokonaan (Culler 1975, 166–167).

Lehikoinen katsoo, että puhujan erittelemisen retoriseen ja mimeettiseen minään helpottaa runon tutkimista. Retorinen puhujalla on näkyvillä runossa epäsuorasti ja sen osuus tulee selväksi vasta, kun runosta tehdään tulkinta. Retorisen puhujan tehtäviin kuuluu sekä jäsentää runoa kielellisesti että luoda kuvaa mimeettisestä minästä. Retorinen minä pitää esillä myös runon arvoja: se ikään kuin kommentoi niin moraaliin, tietämiseen kuin totuuteenkin läheisesti liittyviä asioita. (Lehikoinen 2010, 216, 219–220.) Pääpaino tässä tutkielmassani on kuitenkin runon minämuotoisessa puhujassa, mutta tulkinnan muodostamisen yhteydessä käsittelen hieman, mikä osuus retorisella puhujalla on runossa.

Lehikoisen (2010, 216, 219) mukaan ”minämuotoinen hahmo” eli runon mimeettinen² minä, joka on läsnä runon fiktiivisessä maailmassa, on melko vaivaton tunnistaa, kun runon puhe on yksikön ensimmäisen persoonan itseilmaisua ja näkyy kielellisissä elementeissä. Harmajan runossa on juuri tällainen selkeä minä-puhujalla, joka ilmaisee itseään verbaalisesti. ”Heräämisen” voi tulkita yhtenäiseksi mimeettisen minän puheeksi, koska se on kokonaisuudessaan ikään kuin yhden subjektin ja puhujan puhetta. Tämä mimeettinen puhujalla välittää myös erilaisia tunteita, joita tässä tarkastelen emotio-käsitteen avulla. Mielenkiintoni kohde on myös se, kuinka puhujan asennoituminen vaikuttaa runon merkityksen muodostumiseen.

² Mimeettisyyttä pidetään kirjallisuudentutkimuksessa usein todenkaltaisuutena tai sen tavoittelemisena (Lehikoinen 2010, 216).

2.3 Materiaalisuus ja emotion käsite

Moderniin ja postmoderniin runoon liittyvä runon materiaalisuus tarkoittaa sanataidetta, joka alleviivaa runon tekemistä vain sen itsensä vuoksi. Runon materiaalisuus on materiaalisuuden poetiikkaa, joka myös kritisoi runon älyllistä, kieleen liittyvää tulkintaa. (Lappalainen 2012, 40.) Harmajan runoa, jota tässä käsittelen, ei nähdäkseni ole kirjoitettu vain sen itsensä vuoksi eikä siinä ole runon älyllistä tulkintaa kritisoivaa ainesta, mutta siinä on kuitenkin mielestäni erityisiä kielen materiaalisuuteen liittyviä kohtia.

Siru Kainulaisen, Karoliina Lummaan ja Katja Seudun toimittaman teoksen *Työmaana runous* (2012, 15) alkusanojen mukaan kielen materiaalisuus on myös runon muotoa ja kokeilevuutta: materiaalisuus on sitäkin, kuinka runo asettaa asiansa esille, kertoo tarinansa. Näiden alkusanojen perusteellakin voi ajatella, että kaikissa runoissa on materiaa. Kainulaisen, Lummaan ja Seudun (2012, 15) mukaan ”äänteiden (kirjainten) typografinen asettelu, sointi ja niillä leikittely tai vaikkapa se, että teksti tuntuu virtaavan” ovat runon materiaa. Samoin on rytmin laita: sekin on materiaalisuutta (Kainulainen 2012, 62). Lisäksi runon materiaan kuuluu niin sana-aines, välimerkit kuin rakennekin (Kainulainen 2010b, 18). Vaikka runo ”Herääminen” on pitkälti vakava sekä aiheeltaan että sisällöltään, siinä on havaittavissa näitä edellä lueteltuja leikillisiä piirteitä, jotka kiinnittävät huomion. Tällä leikillisellä materiaalisuudella on nähdäkseni merkitystä runon tulkinnan kannalta.

Teoksessa *Työmaana runous* Kainulainen, Lummaa ja Seutu (2012, 15) käsittelevät runoja aistien välityksellä ”miltä teksti näyttää, kuulostaa ja tuntuu”. Hyödynnän tätä ajatusta tutkielmani tekemisessä. Käytän tuntemusten käsittelyssä emotion käsitettä Helteen ja Hollstenin määritelmän mukaisesti: emotion on aina kokijan tunnistettavissa ja nimettävissä oleva tunne (Helle & Hollsten 2016, 16). Se, mistä emotion syntyy, pystytään myös tarkoin määrittelemään. Käytän emotion käsitettä laajassa mielessä: mikä tahansa tunne, mikä on perusteltavissa tekstin avulla, on tässä emotion (ks. myös Helle & Hollsten 2016, 16–17). Emotion käsitteen avulla tutkin sitä, miltä sanojen pituudet tuntuvat eri yhteyksissä, kuinka sanan pituus tai lyhyys luovat välittämiensä

tunteiden kautta merkitystä sekä sitä, miten sanavalinnat (tunteiden kautta) ohjaavat tulkintaa. Seuraavassa luvussa alan käsitellä runoa edellä esittelemiä käsitteiden avulla.

3 RUNON ”HERÄÄMINEN” MERKITYKSEN MUODOSTUMINEN

3.1 Puhujan asennoituminen sekä puhujan välittämät emootiot

Romantiikasta juontuva runon puhujan kautta välittyvä subjektiivinen kokemus, joka on keskeislyriikalle³ ominaista (Haapala & Seutu 2013, 236), näkyy selvästi runossa ”Herääminen”. Runoa lukiessa tulee vahva tunne siitä, että subjektin kokemus on autenttinen. Mimeettinen minäpuhujana, joka jäljittelee runossa todenmukaisuutta (Lehikoinen 2010, 216) näkyy ”Heräämisessä” siten, että kahden säkeen muodostamassa yksikössä on kaikkien säkeistöjen kohdalla vähintään yksi minään viittaava persoonapäätte *-n* tai sitten minuus on ilmaistu sanoilla, kuten ”minun”, ”*altani*” ja ”minut” (vrt. Lehikoinen 2010, 219–220).

Analysoin ”Heräämisestä” puhujan näkökulmasta ensimmäisen, kolmannen ja viimeisen eli kuudennen säkeistön. Valintani perustuu runossa tapahtuviin muutoksiin: murtumisen kokemukseen, vähittäiseen havahtumiseen ja tilanteen vakautumiseen. Muitakin säkeistöjä sivuan silloin, kun se tuntuu tarpeelliselta. Aluksi esittelen runon aiheen ja yleistunnelmaa.

Runon aihe on rajuilma, jonka seurauksena tapahtuu jonkinlainen havahtuminen tai herääminen, johon jo runon nimikin viittaa. Puhuja menee heti runon alussa suoraan keskeiseen tapahtumaan eli aiheeseen, sillä kahden ensimmäisen säkeen perusteella selviää runon fiktiivisen maailman tapahtumaympäristö: puhuja on joutunut myrskyn keskelle. Rajuilma tapahtuu joko järvellä tai sitten merellä: se paljastuu sanojen *pursi* ja *aallokko* käyttämisestä. Rajuilmaan joutumisen voi tulkita tässä myös kuvaannollisena puheena elämän kovista koettelemuksista.

³ Keskeislyriikaksi kutsutaan runoutta, ”joka paljastaa puhujansa sisimpiä, yksilöllisiä tunteja” (Haapala & Steinby 2013b, 173).

Rajuilmassa murtui kerran
minun purteni huoleton.
Tuhat kauhua koin sinä yönä
käsivarsilla aallokon.
(KR, 328.)

Runon kulku on kertomuksenomaista, ja runon yleistunnelma on puhujan epätoivon ilmauksista huolimatta myönteinen ja sopusointuinen. Tunnelma syntyy siitä, miten puhuja asennoituu itseensä kuin myös siitä, että toivottomuus ei lannista puhujaa, vaan toivo säilyy koettelemusten jälkeenkin: ”Niin ikuisen uneni halki / nous laulua mainingin. / Läpi luomien valkeni taivas.” Tunnelma pysyy sopusointuisuuden ja myönteisyyden osalta samanlaisena koko runon ajan.

Ensimmäisessä säkeistössä huomio kiinnittyy personifikaatioon ”purteni huoleton”. Personoiminen tapahtuu adjektiivin *huoleton* avulla. Tämä purren elollistaminen laittaa ajattelemaan, että runossa voi olla kyse myös kuvaannollisesta puheesta. Adjektiivi ”huoleton” on tässä yhteydessä havainnollinen ilmaus, koska se kuvaa puhujan aikaisempaa ja tämänhetkistä asennoitumista. Se tuottaa emotion puhujan tasapainoisesta suhtautumisesta itseensä ”minun purteni huoleton”. Inversio⁴ välittää myös tätä samaa lempeyttä: ”purteni huoleton” kuvastaa tiettyä puhujan huolettomuutta edelleen, vaikka menneestä puhutaankin. Siinä välittyy itsensä hyväksymisen tunne. Puhujan tasapainoinen suhtautuminen itseensä ja tietynlainen itsensä hyväksyminen on runossa mukana koko ajan. Mielestäni tähän ei tule laisinkaan säröjä, jotka saisivat lukijan tulkitsemaan tekstiä niin, että puhuja olisi jonkinlaisessa itsetuntokriisissä tai kapinassa olosuhteitaan vastaan.

Symboliin ”minun purteni” liitettynä, verbin ”murtui” avulla kerrotaan ikävästä tapahtumasta, johon lukija samaistuu ja tuntee empatiaa (ks. esim. Lyytikäinen 2016, 46-47). Emootio surusta syntyy purren murtumisen myötä, oli murtuminen sitten

⁴ Inversio tarkoittaa sanajärjestyksen kääntämistä, mikä on erityisesti mitallisen runon piirre (Haapala 2013, 227).

kuvaannollista tai kirjaimellista. Purteen liitettynä se on kaksin verroin ikävämpää, sillä se voi välittää vaarassa olemista, merellä hätään joutumista. Toisaalta, jos murtumisen tulkitsee kuvaannollisesti se voi olla vähintään yhtä ikävää: elämässä tapahtuu jotakin, joka murtaa ihmisen mielen. Tässä kohdassa korostuu myös ensimmäisen ja toisen säkeen syntaktinen yhteys. Ilman säkeiden yhteenliittävää verbiä ”murtui” säkeet eivät välittäisi tätä surun tunnetta eikä kielikuva täydellistyisi. Yhdellä sanallakin on siis merkitystä kannatteleva voima.

Ensimmäisen säkeistön kolmannen säkeen ”[t]uhat kauhua koin sinä yönä” emootioita herättäviä kohtia ovat sanat *tuhat kauhua*. ilmaus on liioittelussaankin tai juuri sen tähden karmiva: kauhujen määrän korostaminen sanalla *tuhat* tuottaa vaikutelman ihmismielen käsityskyvyn ulkopuolella olevasta kauhujen määrästä. Hyperbola *tuhat* aivan kuin moninkertaistaa kauhun emootion, joka välittyy jo sanavalinnasta *kauhu*.

Ensimmäisen säkeistön neljännen säkeen ”käsivarsilla aallokon” vastakohtaisia emootioita herättävät sanat on yhdistetty oivallisesti. Yleensä käsivarsilla oleminen tuntuu turvalliselta ja lämpöiseltä. Tässä se kuitenkin yhdistyy aallokkoon, mikä ei välttämättä laisinkaan lisää turvallisuuden tunnetta: vesi menee henkeen uudessa liian kovassa aallokossa ja alkaa pelätä hukkumista. Aallokkoon voi liittyä myös myönteisiä tunteita, joita kokenut surffaaja etsii tarkoituksella. Seikkailun tunne ei tämän runon tulkintaan kontekstin huomioon ottaen kuitenkaan sovi, koska runon puhuja on koko runon keston ajan ”jonkun toisen”, luonnon tai voiman vietävissä. Puhuja ei itse ohjaa tapahtumia tai mene tietoisesti seikkailemaan. ilmaus ”käsivarsilla” antaa enteen tulevista. Runon puhuja tuntee jo nyt, myrskyn keskellä, turvallisuutta. Yhdistelmä ”käsivarsilla aallokon” ikään kuin kannattelee lukijaakin turvallisuuden tunteen välityksellä, prolepsiksenä. Myrsky tuntuu lähinnä vain ristiaallokolta, mikä aiheuttaa korkeintaan pahoinvointia, muttei hukuta. Emootio turvallisuudesta painottuu ”käsivarsilla”-ilmauksen käytön vuoksi.

Puhuja on kahden ensimmäisen säkeistön ajan aaltojen ryöpyttävänä. Myrskyn keskellä tai sen seurauksena tapahtuu herääminen, jossa runon puhuja kokee tietoisuuden tilan. Kolmannen säkeistön säkeessä neljä tämä herääminen tai havahtuminen tapahtuu

subjektin ilmaisuin: ”*Minä silmäni aukaisin*” (kursiivit lisätty). Sama säe on ennemminkin toteava kuin varsinaisesti mitään emootioita herättävä säe, vaikka tässä voi nähdä myös pienimuotoisen inversion ”*silmäni aukaisin*” (vs. *aukaisin silmäni*), jonka välityksellä puhujan ilmaisu saattaisi olla vielä toteavampaa. Tietoiseksi tuleminen välittyy tässä mielestäni juuri konkreettisen tekemisen kautta, kun puhuja avaa silmänsä. Sen voi tulkita subjektin korostamisena, joka alleviivaa puhujan läsnäoloa runossa. Kääntein jälkeen tietoisuus ympäröivästä maailmasta selkiytyy ja elämä helpottuu havaintojen myötä ”näen, tunnen kauneuden” (5. säkeistö). Nähdäkseni puhujan tietoisuutta korostetaan aistiverbien välityksellä myös tässä säkeistössä: ”näen” ja ”tunnen”, vaikka se, mitä ympärillä tapahtuu ei olekaan kovin suurieleistä.

Kolmannessa säkeistössä on myös runon huippukohta, minkä jälkeen runon tunnelma muuttuu. Kaksi ensimmäistä säkeistöä ilmaisevat runon puhujan hätää ja pelkoa kamppailussa aallokon armoilla. Huippukohdan jälkeen raukeus, helpottuneisuus ja rauha alkavat välittyä enemmän. Taistelu on ikään kuin ohi. On aika levätä ja nauttia kauneudesta (säkeistö 5): ”Ja niin kuin en ennen koskaan, / näen, tunnen kauneuden.” Puhuja aistii ympäristöään. Kauneuden ihailu ja fiktiivisen maailman kuvailu ilmentää puhujan ihastelevaa asennoitumista: ”on salaista valoa täynnä / vesi, taivas ja tuulet sen” (säkeistö 5). Säkeet välittävät myös emootion rauhasta. Tämä näkyy erityisesti kohdassa ”salaista valoa täynnä”. Ei ole enää mitään vaaraa, vaan rauha vallitsee, koska ympäristö on täynnä valoa.

Viimeinen säkeistö nostaa runon puhujan ikään kuin tapahtuneiden asioiden yläpuolelle: ”Mitä merkitsi se, mikä hukkui, / en enää muistaa voi.” Kamppailu aallokossa on johtanut toipumisen ja seesteisen vaiheen jälkeen vakaaseen tilanteeseen, jossa runon mimeettinen puhuja toteaa ja myös kokee, että ”joku kantoi käsillensä / minut keinuun mainingin”. Ilmaus *mainingin keinu* yhdistää myös hyvin jo runon alussa esille tulleen säkeen ”käsivarsilla aallokon” tavoin kaksi toisiaan osin vastakkaista sanaa: maininki ei varmaankaan tarkoita ihan pientä aaltoa, kun taas keinun voi yhdistää lapsuuteen ja sen turvallisuuteen. Näiden sanojen yhdistelmä tuottaa samankaltaisen turvallisuuden emotion kuin ensimmäisen säkeistön ”käsivarsilla aallokon”: puhuja ei ole missään helppoissa olosuhteissa, mutta on silti turvassa. Havahtuminen siihen, että kaikki on hyvin,

ilmenee fyysisen kantamisen välityksellä ja sanoitetaan konkreettisenä tapahtumana lukijalle näkyväksi. Tässä on kiinnostavasti nähtävissä myös toisteisuutta, koska puhuja joutuu uudestaan melko koviin olosuhteisiin, mutta nyt aivan kuin vapaaehtoisesti ja varmana selviytymisestään.

Viimeistään tässä viimeisessä säkeistössä selviää runon teema, joka on juuri herääminen/havahtuminen siihen, että joku kantaa. Teema saadaan selville retorisen puhujan välityksellä, koska lukija joutuu hakemaan kirjaimellisen tulkinnan tueksi tekstistä lisämerkityksiä, jotka eivät suoraan näy runossa (Lehikoinen 2010, 225). Tässä runossa selviää retorisen minän avulla runon merkityksellinen sanoma siten, että kolmannessa säkeistössä tapahtunut unesta herääminen vertautuu psyykkisen puolen havahtumisen kanssa. Fyysinen herääminen toimii näin symbolina psyyken havahtumiselle ja ne yhdessä muodostavat tulkinnassani runon teeman. Puhujan välittämät emootiot suru, ahdistus ja pelko vaihtuvat havahtumisen/heräämisen myötä seesteiseen rauhaan ja turvallisuuden tunteeseen, vaikka turvallisuuden tunne ilmenee runossa jo aiemminkin, rajuilman keskellä, aivan kuin rivien välissä.

3.2 Materiaalinen puoli ja sen vaikutus merkityksen syntymiseen

Vaikka materiaalisuuden voi ajatella olevan runossa aina läsnä (vrt. Kainulainen ym. 2012, 15), käsittelen kuitenkin vain joitakin materiaalisuuteen liittyviä kohtia, jotka tuntuvat olevan erityisiä runon tulkinnan suhteen. Tarkastelen materiaalisuutta osittain samoista, mutta myös eri säkeistöistä kuin puhujaa.

Se miltä säe kuulostaa ääneen luettuna, on myös runon materiaa (Kainulainen ym. 2012, 15). Tämä tulee esiin erityisen hyvin runon ensimmäisen säkeistön kolmannen säkeen ”[t]uhat kauhua koin sinä yönä” kohdalla. Materiaalisuutta edustavia ja samalla myös emootioita herättäviä kohtia ovat alkusoinnut sanoissa ”kauhua koin”. Alkusoinnut viittaavat koettelemusten kovuuteen. K-äänteiden peräkkäisyys tuo säkeeseen aivan kuin änkyttävän, kauhistumista korostavan vaikutelman ja kuvastaa puhujan eräänlaista muistumaa koetusta pelosta (joka vaikuttaa vieläkin puhujan tunteisiin, vaikka menneestä puhutaankin). Myös inversion käyttö tuottaa pakokauhun tunnetta. Jos säe luettaisiin *sinä*

yönä koin tuhat kauhua, se olisi enemmän toteava ja jo käsitelty asia, mikä kerrotaan kuin minän kauhustumista korostava ilmaus. Sanat ”kauhua” ja ”koin” eivät tässä suorassa sanajärjestyksessä ole k-äänteineen vierekkäisiä, tunnetta korostavia, kuten inversiossa ”[t]uhat kauhua koin sinä yönä”.

”Heräämisessä” materiaalisuus nojautuu sidottuun mittaan ja säännölliseen poljentoon, mitkä toistuvat säkeistöstä toiseen. Säännöllinen toisteisuus osoittaa sen, että runo on määrämittainen (Kainulainen 2010a, 69–70.) Myös säkeiden pituus ja sijoittelu vaikuttavat siihen, kuinka runo tulee tulkituksi. Niillä on runoa merkityksellistävä vaikutus, sillä ne rytmittävät mitallista muotoa ja luovat tasapainoa sekä harmonisoivat yleensä myös vapaamittaista runoa. (Haasjoki 2010, 101, 106.)

Säkeiden suhteellisen säännölliset pituudet ja useammat kuin kahden sanan säkeet luovat puhujasta luotettavaa kuvaa: asioista kerrotaan painavin ja harkituin sanakääntein, pitkästi ja hartaudella. Vaikka runon puhuja ei selvästikään koe olevansa koko ajan turvassa, säkeiden säännöllinen mitta tuottaa melko yksiselitteisesti vakaata tunnelmaa, tietynlaista uskollisuutta asialleen. Runon kussakin säkeessä on vähintään kolme sana – tempokaan ei ole aiheen vakavuuteen nähden liian vauhdikas. Nopeatempoiseksi, mikä ei tietenkään sulje pois puhujan luotettavuutta, runon saattaa tehdä yhden tai kahden sanan mittaiset säkeet. ”Heräämisen” tempoa voisi verrata Harmajan toiseen runoon ”Veturilaulu”⁵, jonka säkeissä on vain kaksi sanaa. Säkeiden lyhyys tekee osaltaan ”Veturilaulun” nopeatempoiseksi ja iloiseksi runoksi. Säkeiden pituudet saattaisivat ilmentää ”Heräämisessä” suoranaista paatostakin, mutta jos ajatellaan vain säkeiden pituuksia se lienee hieman liioiteltua. Ennemminkin runon säkeet välittävät tasapainoista tunnelmaa.

Ensimmäisen säkeistön ensimmäisen ja kolmannen säkeen välillä ei ole suurta visuaalista pituuseroa mutta sanojen pituuksissa sen sijaan on. Ensimmäisessä säkeessä on kolme sanaa, kun taas kolmannessa säkeessä on viisi sanaa. Erityisen silmiinpistävää on, että ”rajuilmassa” on melko pitkä verrattuna kolmannen säkeen ”tuhat kauhua koin sinä yönä” sanoihin. Ne voi nähdä eräänlaisina ajallisen keston ilmauksina. ”Rajuilmassa” voisi olla

⁵ ks. KR, 318.

yhtä hyvin ilmaistuna pelkkänä pienenä *myrskynä*: sanan pituus alleviivaa rajuilman ajallista kestoja. Kolmannen säkeen sanat lyhydessään kuvastavat myös ajallista kestoja siten, että lyhyet sanat tihentävät tunnelmaa ja vaikuttavat siihen, kuinka intensiivisenä lukija säkeen kokee.

Runon ensimmäisen säkeen kolme sanaa ovat eräänlainen vastakohta kolmannen säkeen sanamäärälle. Siinä missä sana ”rajuilmassa murtui kerran” sisältää tulkintani mukaan implisiittisesti ilmaistuna rajuilman pitkän keston, kolmannen säkeen ”[t]uhat kauhua koin sinä yönä” viisi lyhyttä sanaa tuottavat ahdistavan emotionin runon puhujan tukalasta tilanteesta pelon keskellä. Sanojen lyhyys korostaa osaltaan tätä emotionia. Kuten jo aiemmin runon puhujaa käsitellessäni mainitsin, sanojen latominen peräkkäin tiettyssä järjestyksessä välittää myös runon puhujan paniikinomaisia tuntemuksia.

Toisen säkeistön ensimmäisen säkeen tekstillä, ”[m]itä rakastin kaikki, kaikki”, toiston (joka on myös runon materiaalisuutta) tehtävänä on korostaa puhujan epätoivoista tilannetta. Jostain syystä ”kaikki, kaikki” ei tunnu hyperbolalta, vaan lukija pystyy ikään kuin samaistumaan puhujan hädänalaiseen tunnetilaan eikä siten pidä ilmausta valheellisena. Puhujan hädässä lausumat sanat lieventävät ilmauksen liioittelevaa sävyä. Toisaalta sen voi ymmärtää myös todella tarkoittavan kaikkea sitä, mitä puhuja elämässään on arvostanut: jotakin, jota on todella menettämässä (esimerkiksi elämänsä rakkauden). Puhuja tarkentaa tätä *kaikkea* myöhemmin kuudennen säkeistön kahdessa ensimmäisessä säkeessä ”[m]itä merkitsi se, mikä hukui, / en enää muistaa voi” – eli tämä ”kaikki” ei lopulta ollutkaan kovin tärkeää. Puhujan pelko kaiken menettämisestä raukeaa sitä kautta, että kaikki se tärkeä, jota ennen niin paljon rakasti, muuttuu rajuilman keskellä merkityksettömäksi.

Toisessa säkeistössä näkee myös eron säkeiden typografisessa asettelussa, mikä vaikuttaa merkityksen syntymiseen, sillä kolmas säe on pidempi kuin sitä seuraava eli neljäs säe:

Löi silmiini myrskyn siivet.

Vesi altani vajosi – –

(KR, 328.)

Säkeistön viimeinen säe korostaa subjektin kokemusta, joka välittyy lukijalle säkeiden pituuksien vertailusta, ajatusviivoista sekä välimerkin eli pisteen puuttumisesta. Säkeen lyhyys suhteessa edelliseen säkeeseen korostaa sitä, että puhuja ikään kuin kokee katoavansa olemattomiin, hukkuvansa. Viivat myös painottavat tätä. Kainulaisen (2010, 25b) mukaan ajatusviivan merkityksen tulkitsemisessa lukijan osuus on olennaista, koska ajatusviivan tehtävä hahmottuu itse runon yhteydessä parhaiten eli on kontekstisidonnaista, minkä merkityksen ajatusviiva saa. Ajatusviivalla ei siis ole yhtä tiettyä ennalta rajattua merkityssisältöä. Viivat ovat mielestäni tässä aivan kuin osoituksena vajoamisesta tai katoamisesta. Materiaalisuuden välittämä emootio epätoivosta syntyy mielestäni juuri viivojen välityksellä sekä säkeen lyhydestä suhteesta edelliseen säkeeseen. Kontekstuaalisuus ylettyy myös lukijaan, sillä ”lukijaa tarvitaan tulkitsemaan tämä aukko” ja ”omaa äänneainesta vailla oleva merkki” (Kainulainen 2010b, 25).

Näyttäisi kuitenkin siltä, että säkeen ”[v]esi altani vajosi – –” materiaalisuuden (ajatusviivojen) välittämä emootio epätoivosta olisi ristiriidassa *sanoista* välittyvän tiedon kanssa. Ensimmäisen säkeistön kahdesta viimeisestä säkeestä voi päätellä puhujan pysyvän veden pinnalla koko sen ajan, minkä koettelemus kestää: ”Tuhat kauhua koin sinä yönä / käsivarsilla aallokon.” Ilmaus ”käsivarsilla aallokon” viittaa nähdäkseen juuri pinnalla pysymiseen. Mitä toisen säkeistön veden vajoaminen sitten voisi tarkoittaa? Säkeen voisi tulkita viittaavan Raamatun kertomukseen vedenpaisumuksesta, jossa vesi alkoi alentua taivaan ikkunoiden sulkeuduttua (ks. 1. Moos. 8:2–3, 5, 13). Veden alentuminen Raamatun kertomuksen yhteydessä liittyy pelastuksen lähestymiseen, koska veden vallassa ollut maa alkaa tulla näkyviin veden alenemisen myötä – ihmiset ja eläimet pääsevät takaisin maan pinnalle, pelastuvat veden vallasta. Jos säkeen tulkitsee tämän kertomuksen avulla, säkeen ”[v]esi altani vajosi – –” *sanat* voisivat tarkoittaaakin pelastuksen lähestymistä (ja ihmetystä), kun taas ajatusviivat ja säkeen lyhyys suhteessa edelliseen säkeeseen ilmaisevat puhujan epätoivoa: säkeen lyhyys ja ajatusviivat ovat aivan kuin merkinä olemattomiin katoamisesta, jota puhuja pelkää. Näin tulkiten materiaalisuus välittäisi eri tunnetta kuin sanat.

Kolmannen säkeistön ensimmäisessä säkeessä puhuja korostaa epämääräisen pitkää aikaa ja heräämistä usean i-kirjaimen välityksellä: ”Niin ikuisen uneni halki”. Sanojen ”[n]iin” ja ”ikuisen” i-kirjaimet korostavat toistuessaan pitkästä unesta *heräämistä*, mikä on runon teema. Sana ”[n]iin” myös aivan kuin alleviivaa pitkää heräämistä kaksine i-kirjaimineen. Tämä ei kuitenkaan korostuisi ilman ikuisen-sanassa ilmeneviä i-kirjaimia. Emootio rauhallisesta hiljalleen heräämisestä välittyy näiden toistuvien i-kirjainten kautta. Ne ikään kuin vertautuvat aamuiseen venyttelyyn. Tavanomainen nukkuminen rinnastetaan henkisen heräämisen tai havahtumisen kanssa sanayhdistelmässä ”ikuisen uneni”, joka selittyy runon loppupuolella.

Neljäs säkeistö on pitkälti rajuilmasta toipumista ja varovaista ympäristön tarkkailua, mutta samalla myös ihmettelyä: ”Mihin katson, mainingeilla / vain aamun pilviä ui.” Sana ”vain” paljastaa runon puhujan käsittelemän tunteen: rajuilma ei tuonutkaan tullessaan mitään pelottavaa. Aamun pilvethän ne siellä vain kulkeutuvat taivaalla, ei sen pahempaa. Sana ”mainingeilla” lauseyhteydessään tuottaa emootion rauhasta, mikä syntyy pitkän sanan vaikutuksesta sekä siitä, että *pilvet uivat* maininkien päällä. Seuraavan säkeen lyhyetkin sanat ”vain aamun pilviä ui” tukevat temmoltaan ajatusta rauhoittumisesta, aivan kuin runon tapahtumien muuttumista myllerryksestä rauhalliseksi tilanteeksi. Rauhoittumisen tunne välittyy ei ainoastaan sanojen pituuksista ja sanavalinnoista, vaan myös näiden kahden säkeen välisestä harmoniasta.

Kuudennen säkeistön viides säe ”kun altani vajosi kaikki” muistuttaa toisen säkeistön tilanteesta, jossa ”[v]esi altani vajosi – –”. Tähän viittaa juuri viimeisen säkeistön ”altani vajosi” sanayhdistelmän käyttö, mikä liittyy sen toisen säkeistön tapahtumiin. Tekstin kohta palaa tapahtuneeseen viimeisessä säkeistössä, mutta tällä kertaa jonkun käsivarsilta käsin tai ikään kuin lujan kallion päältä taaksepäin katsoen, turvallisesti. Emootio turvallisuudesta välittyy erityisesti runon kahdesta viimeisestä säkeestä ”joku kantoi käsillensä / minut keinuun mainingin”. Sanallisesti pitkäkö ilmaus ”keinuun mainingin” tuottaa tuon turvallisuuden tunteen. Se aivan kuin tuodittaa runon puhujaa. Sana keinu liittyy merkityssisältönsä puolesta (turvalliseen) lapsuusaikaan ja vaikuttaa myös turvallisuuden tunteen syntymiseen.

Viimeisessä eli kuudennessa säkeistössä runon maailmaan on ilmaantunut *persoona, joku toinen*, jonka puhuja kokee auttavan: joku ”itkuni kuuli” ja ”myrskyn kammitsoi”. Haapalan ja Seudun (2013, 247) mukaan pronominit saattavat joskus olla osoituksia moneenkin suuntaan, kuten postmodernin runon kohdalla voi olla. Mielestäni Harmajan runon kontekstissa on kuitenkin selvää, että *joku* on runon fiktiivisessä maailmassa yksi ja sama persoona, jonka kautta tapahtuu monia asioita ”*joku* myrskyn kammitsoi” ja ”*joku* kantoi käsillensä”. Joku-sanana toisto (kolme kertaa) puhujaan liitettynä korostaa tätä tulkintaa yhdestä persoonasta. Tässä mielessä runon *joku* ei välttämättä ole kuka tahansa persoona, vaan *tietty joku* (vrt. Haapala & Seutu 2013, 247). Tässä *joku* on suhteessa runon mimeettiseen minään, sillä se liittyy kiinteästi mimeettisen minän kokemukseen siitä, että ”*joku* kantoi käsillensä / *minut*” (kursivointi lisätty). Joku-sanana toisto on myös materiaallinen keino välittää merkityksiä, sillä kertautuessaan se aivan kuin vakuuttaa tilanteen todellisesta luonteesta, turvallisuudesta: *joku* kuuli itkun ja ”*joku* kantoi käsillensä” (kursivointi lisätty).

Kristillisen tradition perusteella tämä viimeisessä säkeistössä ilmenevä ”*joku*” voisi olla Jumala, koska tämä ”*joku*” pystyy myös taltuttamaan myrskyn: ”*joku* myrskyn kammitsoi”. Raamatun mukaan Jeesus tyynnytti myrskyn (esimerkiksi Luuk. 8: 23–25) maan päällä eläessään, jolloin Jeesus sopisi tähän puuttuvaksi palaseksi, jonka avulla runon ”*joku*”-sanana merkitys ratkeaa. Runon voi tulkita silti niinkin, että ”*joku*” tarkoittaa elämää yleensä, joka kannattelee. Kristillisen tradition mukaan elämään voisi kuitenkin liittää Kristuksen, sillä Jeesus sanoi olevansa ”tie ja totuus ja *elämä*” (Joh. 14:6, kursivointi lisätty). Jos haluaa nähdä tekstin näiden Raamatunkohtien valossa, ne auttavat runon tulkitsemisessa.

Runon persoona ”*joku*”, joka toistuu usein ”Heräämisen” sanastossa, on siis myös runon materiaalisuutta. Tämä ”*joku*” ikään kuin ilmestyy myrskyn keskeltä esiin, tukee puhujan persoonaa. Puhuja ja kokija saavuttaa hyvän olon ja turvallisuuden tunteen, kun oivaltaa, että häntä kannetaan. On tapahtunut radikaali muutos, jossa minä on saanut rauhan ja levon jonkun toisen kautta ja avulla. Tähän kuvaan kantamisesta Kristus sopisi hyvin, koska hän toimisi myös vertauskuvana elämästä, joka kannattelee.

4 PÄÄTÄNTÖ

Olen tässä tutkielmassani tarkastellut merkityksen muodostumista runon puhujan välittämien tunteiden sekä materiaalisuuden näkökulmista. Emootio on ollut myös hyödyllinen tulkinnan väline. Sen avulla olen pystynyt käsittelemään kummankin näkökulman esiin tuomia olennaisia kohtia. Tämän tutkielmani kannalta hedelmällisimpiä alueita ovat ”Heräämisessä” olleet ensimmäinen, toinen ja kolmas säkeistö, mutta runon loppuakaan ei voi väheksyä, sillä mielestäni vasta lopussa selkenee, mitä puhuja oikeastaan tarkoittaa heräämisellä. Runossa tapahtunut muutos, erityisesti kolmannessa säkeistössä, on myös ollut tärkeää kokonaisuuden kannalta. Siinä näkee sen, miten runon teema, herääminen, ilmaistaan konkreettisten tapahtumien kertomisen välityksellä. Vaikka runo on muutoin hyvin tunnepitoinen, puhujan vähäeleinen aktiivisuus ei tässä kohdassa korosta tunteita.

Erilaiset puhujan välittämät emootiot ovat tässä tärkeitä siitä syystä, että ne alleviivaavat puhujan olevan yksi subjekti, jolle runossa tapahtuu jotakin. Puhuja kokee voimakkaita tunteita, jotka voi käsittää tunnemyllerrykseksi, johon puhuja on joutunut. Ne ovat ”Heräämisen” alkupuolella varsin selvästi esillä. Toisaalta myös rauhoittumisessa ja levollisuudessa, jotka valtaavat puhujan voi lukija paikoin kokea vahvoja emootioita. Puhujan asennoituminen itseensä näyttäytyy runossa niin sanavalinnoissa kuin myös sanajärjestyksen kääntämisessä: molemmat viestivät puhujan lempeydestä itseään kohtaan.

Puhujan tunteita ei aina sanota suoraan, vaikka ne ovatkin läsnä runon fiktiivisessä maailmassa. Merkityksen muodostumisen tutkiminen materiaalisuuden välityksellä onkin ollut tässä kiinnostavassa roolissa, sillä sen kautta olen lukijana voinut paremmin samaistua puhujan kokemuksiin. Näitä suoraan kertomattomia tunteita, jos niin voidaan sanoa, ovat olleet erityisesti ensimmäisen säkeistön vastakkaisia tuntemuksia herättävät kohdat (turvallisuus ja pelko) sekä pakokauhun tunne, mutta myös niin pitkien kuin lyhyidenkin sanojen ja säkeiden tuottamat emootiot rauhasta ja levollisuudesta. Nämä leikilliseksikin kutsutut piirteet tekevät runosta erityisen vaikuttavan, vaikka niissä ei suoranaista iloitsemiseen liittyvää merkitystä olekaan runon aiheen vakavuuden tähden.

Mielestäni nämä leikilliset piirteet ovat tehneet runosta tunteikkaan ja sen vuoksi myös kiinnostavan tutkimuskohteen.

Mielenkiintoista on ollut se ja ehkä hieman yllättävääkin, että runo rakentuu niin vahvasti materiaalisuuden ympärille, vaikka siinä ei lähtökohtaisesti alleviivata runon materiaalisuutta vaikkapa juuri leikittelemällä säkeiden asetteluilla. Pääosin materiaalisuus on ollut sanastoa tukevaa: sanojen pituus tai lyhyys ovat yhdessä sanojen merkityssisällön kanssa tuoneet esiin puhujan pelkoa sekä rauhallista ja levollista mielialaa. Yksi poikkeus on kuitenkin tämän tutkielman puitteissa nähtävissä, jossa sanojen merkityssisältö ja materiaalisuus tuntuvat olevan erillään, sillä säkeen ”vesi altani vajosi – – ” voi tulkita sisältävän kaksoismerkityksen: sanojen voi nähdä välittävän eri asiaa kuin runon materiaalisuuden. Mielestäni tämä löytö alleviivaa kirjallisesti ilmaistun runon mahdollisuuksia ja niitä keinoja, jotka ovat erityisesti runolle tyypillisiä eli asian ilmaiseminen monimerkityksisesti. Yllättävää on ollut myös toiston merkitys tulkintaan. Se korostaa ja painottaa runon olennaisimpia kohtia. Kiinnostavaa olisi tutkia tämän tyyppisiä ilmiöitä lisää jossain toisessa runossa.

Jatkotutkimusaiheeksi nousi tätä työtä tehdessä myös ”Heräämisen” vertauskuvallisuus, jota voisi tutkia tarkemmin. Paria vertauskuvallisuuteen liittyvää kohtaa käsitteinkin (esim. ”purteni huoleton” ja ”käsivarsilla aallokon”), mutta runon tutkiminen kaikkien runossa olevien kielikuvien näkökulmasta syvällisemmin (esimerkiksi ”ikuisen uneni”) voisi olla antoisaa.

Miten merkitys sitten muodostuu runossa ”Herääminen”? Näinkin pienen tutkimuksen puitteissa on tullut selväksi, että merkitys on monen tekijän summa. Sen muodostumiseen vaikuttaa niin sanojen ja säkeiden pituus kuin sanojen merkityssisältökin. Puhujan asennoituminen ja runon ulkopuolinenkin maailma (Raamattu ja oma tulkintani) lopulta muovaavat käsitystä runosta. Mielestäni ”Heräämisen” teema ja nimi, jotka siis ovat sama asia, vahvistuivat tekemieni tulkintojen kautta, vaikken sitä tietoisesti hakenutkaan. Runon merkityksellisimmäksi sisällöksi voi tulkita rauhan saavuttamisen sen kautta, että joku kannattelee. Tämä on mielestäni runon ydin: puhuja havahtuu siihen, ettei olekaan hädän hetkellä yksin. Runon yksityiskohdat tukevat tätä teemaa. Huomionarvoista on,

että niin materiaalisuus kuin puhujakin ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa: kummatkin osoittavat ikään kuin samaan suuntaan.

LÄHTEET

Kaunokirjallisuus

Harmaja, Saima (1938/2013) *Kootut runot (=KR)*. Toim. Laura Harmaja. 2. painos. Helsinki: WSOY.

Muut lähteet

Alasuutari, Pertti (1993/2011) *Laadullinen tutkimus. 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Culler, Jonathan (1975) *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. Ithaca (N. Y.): Cornell University Press.

Haapala, Vesa (2013) ”Lyriikan kuvallisuus” teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. (toim.) Mäkikalli, Aino & Steinby, Liisa. Tietolipas 238. Helsinki: SKS, 208–235.

Haapala, Vesa & Seutu, Katja (2013) ”Runon puhuja ja puhetilanne” teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. (toim.) Mäkikalli, Aino & Steinby, Liisa. Tietolipas 238. Helsinki: SKS, 236–251.

Haapala, Vesa & Steinby, Liisa (2013a) ”Antiikin lyriikka” teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. (toim.) Mäkikalli, Aino & Steinby, Liisa. Tietolipas 238. Helsinki: SKS, 158–163.

Haapala, Vesa & Steinby, Liisa (2013b) ”Retorisesta runouskäsitelmästä romanttiseen: lyriikka 1600-luvulta 1800-luvulle” teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Tietolipas 238. Helsinki: SKS, 167–175.

Haasjoki, Pauliina (2007/2010) ”Vapaarytmiyden analyysistä. Työkalut vapaat mutta herkkyys tarpeen” teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. (toim.) Kainulainen, Siru; Kesonen, Kaisu & Lummaa, Karoliina. Tampere: Vastapaino, 93–117.

Helle, Anna & Hollsten, Anna (2016) ”Tunnetko kirjallisuutta?” -johdanto teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. (toim.) Helle, Anna & Hollsten, Anna. Helsinki: SKS, 7–33.

Kainulainen, Siru (2007/2010a) ”Metrumin merkityksiä eli voiko runoa mitata?” teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. (toim.) Kainulainen, Siru; Kesonen, Kaisu & Lummaa, Karoliina. Tampere: Vastapaino, 69–92.

Kainulainen, Siru (2007/2010b) ”Runoanalyysin lähtökohdat. Hämmennyksestä hahmottamiseen” teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. (toim.) Kainulainen, Siru; Kesonen, Kaisu & Lummaa, Karoliina. Tampere: Vastapaino, 17–40.

Kainulainen, Siru (2012) ”Tanssivat räjähdykset, säilymättömyyden pyörre. Rytmien liikettä 1960-luvulla” teoksessa *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nykysuuntauksia.* (toim.) Kainulainen, Siru; Lummaa, Karoliina & Seutu, Katja. Tietolipas 236. Helsinki: SKS, 61–83.

Kainulainen, Siru; Lummaa, Karoliina & Seutu, Katja (2012) ”Aluksi” teoksessa *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nykysuuntauksia.* (toim.) Kainulainen, Siru; Lummaa, Karoliina & Seutu, Katja. Tietolipas 236. Helsinki: SKS, 15–17.

Lappalainen, Topi (2012) ”Materiaalisuus ja merkitys. Henrika Ringbomin 1990-luvun runoudesta” teoksessa *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nykysuuntauksia.* (toim.) Kainulainen, Siru; Lummaa, Karoliina & Seutu, Katja. Tietolipas 236. Helsinki: SKS, 40–60.

Lehikoinen, Tiina (2007/2010) ”Runo puheena ja runon puhujat. En jaksa nauramatta katsoa sinua” teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin.* (toim.) Kainulainen, Siru; Kesonen, Kaisu & Lummaa, Karoliina. Tampere: Vastapaino, 213–237.

Lyytikäinen, Pirjo (2016) ”Tunnevaikutuksia eli miten kirjallisuus liikuttaa lukijaa. Johdatusta tunteiden kognitiivisen poetiikan tutkimiseen” teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa.* (toim.) Helle, Anna & Hollsten, Anna. Helsinki: SKS, 37–57.

Niiniluoto, Ilkka (2000) ”Johdatus merkityksen merkityksiin” teoksessa *Merkillinen merkitys* (toim.) Airola, Anu; Koskinen, Heikki, J. & Mustonen, Veera. Helsinki: Gaudemaus. Oy Yliopistokustannus University Press. HYY-yhtymä, 13–25.

Onikki, Tiina (2000) ”Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä” teoksessa *Merkillinen merkitys.* (toim.) Airola, Anu; Koskinen, Heikki, J. & Mustonen, Veera. Helsinki: Gaudemaus. Oy Yliopistokustannus University Press. HYY-yhtymä, 85–114.

Raamattu. Vanha testamentti (1990) Yleisen kirkolliskokouksen v. 1933 käytäntöön ottama suomennos. *Uusi testamentti.* Yleisen kirkolliskokouksen v.1938 käytäntöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Piipliaseura.

Ricoeur, Paul. (2000) *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä.* (suom.) Kujansivu, Heikki. Alkuperäisteos *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning* (1976) Paradeigma-sarja. Tutkijaliiton julkaisu 98. Helsinki: Tutkijaliitto.

Seutu, Katja (2012) ”Tuletko vanhainkotiin? Runon affektiivisuudesta ja osallistuvasta lukemisesta” teoksessa *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nykysuuntauksia.* (toim.) Kainulainen, Siru; Lummaa, Karoliina & Seutu, Katja. Tietolipas 236. Helsinki: SKS, 249–267.

Veivo, Harri (2000) ”Merkki, kulttuuri, kokemus” teoksessa *Merkillinen merkitys*. (toim.) Airola, Anu; Koskinen, Heikki J. & Mustonen, Veera. Helsinki: Gaudemaus. Oy Yliopistokustannus University Press. HYY-yhtymä, 130–142.

Opinnäytteet

Niemelä, Margit (1974) *Rakkaus ja kuolema Saima Harmajan lyriikassa*. Pro gradu. Turun yliopisto.

Perttula, Olavi (1945) *Saima Harmaja runoilijana*. Tutkielma. Turun yliopisto.

Perttula, Olavi (1947) *Tutkielma Saima Harmajan runouden tyylistä*. Turun yliopisto.

Vainio, Tuula (2007) *Lukeminen terapiana: lukukokemuksia Saima Harmajan tuotannosta*. Pro gradu. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, kirjallisuus. Jyväskylän yliopisto.

Viukari, Laura (1988) *Saima Harmaja nuorena naislyyriikkona*. Pro gradu. Kirjallisuuden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Sähköiset lähteet

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T., Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <http://www.jyu.fi/mehu> (Viitattu 17.05. 2017.)

Tieteen termipankki 18.05.2017: Kielitiede:intersubjektiiivisuus. Tarkka osoite: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:intersubjektiiivisuus>

Liite 1

HERÄÄMINEN

Rajuilmassa murtui kerran
minun purteni huoleton.
Tuhat kauhua koin sinä yönä
käsivarsilla aallokon.

Mitä rakastin, kaikki, kaikki
läpi aaltojen hajosi.
Löi silmiini myrskyn siivet.
Vesi altani vajosi – –

Niin ikuisen uneni halki
nous laulua mainingin.
Läpi luomien valkeni taivas.
Minä silmäni aukaisin.

Mitä näen: meri aamussa päilyy,
sen aalloilla pilviä ui.
Mihin katson, mainingeilla
vain aamun pilviä ui.

Ja niin kuin en ennen koskaan,
näen, tunnen kauneuden:
on salaista valoa täynnä
vesi, taivas ja tuulet sen.

Mitä merkitsi se, mikä hukkui,
en enää muistaa voi.
Näen vain, joku itkuni kuuli,

joku myrskyn kammitsoi,
ja kun altani vajosi kaikki,
mitä koskaan rakastin,
joku kantoi käsillensä
minut keinuun mainingin.
(KR, 328–329.)